

СВАКОДНЕВНА КУЛТУРА У ПОСТСОЦИЈАЛИСТИЧКОМ ПЕРИОДУ У СРБИЈИ И БУГАРСКОЈ

БАЛКАНСКА ТРАНСФОРМАЦИЈА И ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА

Зборник
Етнографског института САНУ
22

ISBN 86-7587-036-1

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

Collection of Papers, Volume 22

Everyday Culture in Post-Socialist Period

Editor in chief:

Dragana Radojčić

Editor:

Zorica Divac

Editorial board:

Gojko Subotić, Radost Ivanova, Milica Bakić-Hayden, Marina Martinova,
Natalija Puškareva, Elena Uzeneva, Elephterios Alexakis, Peter Slavkovsky,
Sofija Miloradović, Bojan Žikić, Jelena Čvorović,
Mladena Prelić, Ljiljana Gavrilović

Secretary:

Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Dimitrije Stefanović and
associate member of the SASA Vojislav Stanovčić, at VIII meeting of the
Department of Social Sciences SASA, on October 10, 2006.

BELGRADE 2006

ISBN 86-7587-036-1

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ

Зборник 22

Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду

Главни и одговорни уредник:

Драгана Радојичић

Уредник:

Зорица Дивац

Уређивачки одбор:

Гојко Суботић, Радост Иванова, Милица Бакић-Хајден, Марина Мартинова,
Наталија Пушкарева, Елена Узенева, Елефтериос Алексакис, Петер Славковски,
Софија Милорадовић, Бојан Жикић, Јелена Чворовић, Младена Прелић,
Љиљана Гавриловић

Секретар уредништва:

Марија Ђокић

Примљено на VIII седници Одељења друштвених наука САНУ
одржаној 10. октобра 2006. године на основу реферата академика Димитрија
Стефановића и дописног члана САНУ Војислава Становчића

БЕОГРАД 2006

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 35/III, Београд, тел. 011-2636-804
eisanu@sanu.ac.yu
www.etno-institut.co.yu

Рецензенти:
академик Димитрије Стефановић и
дописни члан САНУ Војислав Становчић

Лектор:
Софија Милорадовић

Превод:
Биљана Сикимић, Петко Христов, Јелена Чворовић,
Сања Златановић и Катарина Црњански

Коректор:
Марија Ђокић

Техничка припрема, корице:
Љиљана Гавриловић

Штампа:
Академска издања
Београд

Тираж:
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије

Део радова у овом Зборнику резултат је рада на пројектима:

Србија између традиционализма и модернизације – етнoлошка и антрополошка проучавања културних процеса (бр. 147020), Антрополошко испитивање комуникације у савременој Србији (бр. 147021) и Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори (бр. 147023), које у целини финансира МНЗЖС РС.

Садржај Summary

Уводна реч	11
Introduction	13
<i>Радост Иванова</i> (Софија), Фактори на промяната във всекидневния живот българите днес	15
<i>Радост Иванова</i> , Фактори промене у свакодневном животу Бугара данас	26
<i>Radost Ivanova</i> , Factors of the Change in the Daily Life of the Bulgarians Today	26
<i>Младена Прелић</i> (Београд), Србија у Европи? Митови и реалност на почетку XXI века	29
<i>Младена Прелич</i> , Сърбия в Европа? Митове и реалности в началото на XXI век	48
<i>Mladena Prelić</i> , A step Forward or a Step Backward En Route for Europe: Serbia in Searching for the European Identity in the Beginning of 21 st Century	49
<i>Горан Башић</i> (Београд), Принципи комунитаризма и либерализма у организацији мултиетничких постсоцијалистичких друштва у југоисточној Европи	51
<i>Горан Башич</i> , Принципите на комунитаризъм и либерализъм в организацията на мултиетническите постсоциалистически общества в Югоизточна Европа	73
<i>Goran Bašić</i> , The Principles of Liberalism and General Welfare in Organization of Multiethnic Post-Socialist Societies	74
<i>Марина Мартинова</i> (Москва), Утицај миграционих процеса на свакодневну културу Московљана	75
<i>Марина Мартинова</i> , Влиянието на миграционните процеси върху всекидневната култура на московчаните	86
<i>Marina Martinova</i> , The Influence of Recent Migration Processes on Moscow Everyday Culture	87
<i>Наталья Пушкарева</i> (Москва), Современное состояние и предмет „истории повседневности“ и ее отличие от этнографических исследований быта	89
<i>Наталија Пушкарева</i> , Савремено стање и предмет „историје свакодневног“ за разлику од етнографских проучавања начина живота	95

<i>Наталија Пушкарџова</i> , Съвременно състояние и предмет на “историята на всекидневието” и нейната различност от етнографските изследвания на бита	96
<i>Natalia Pushkareva</i> , Anthropology of Everyday Life and Ethnographic Research of the Everyday: Differences and Similarities	97
<i>Мирослава Малешевић</i> (Београд), Православље као срж „националног бића“ посткомунистичке Србије	99
<i>Мирослава Малешевић</i> , Православието като сърцевина на „националното битие“ на посткомунистическа Србија	119
<i>Miroslava Malešević</i> , Christian Orthodox Religion Affiliation as a Core of National Being in Post-Communist Serbia	119
<i>Милина Ивановић-Баришић</i> (Београд), Традиционална религијска пракса у светлу ревитализације православља деведесетих година 20. века	123
<i>Милина Ивановић-Баришић</i> , Традиционната религиозна практика в светлината на ревитализацијата на православието през деветдесетте години на XX век	132
<i>Milina Ivanović-Barišić</i> , Traditional Religious Practice in the Light of Revival of the Orthodoxy in 1990.	133
<i>Драгана Радојичић</i> (Београд), Конкурси од „читуље“ до „рекламе“	135
<i>Драгана Радојичић</i> , Конкурсите од „поменници“ до „реклама“	147
<i>Dragana Radojičić</i> , Job Openings: from Obituaries to Advertising	148
<i>Зорица Дивац</i> (Београд), У потрази за професијом – млади у транзицији	151
<i>Зорица Дивац</i> , В търсене на професия – младите и прехода	158
<i>Zorica Divac</i> , In Search for Occupation – Serbian Youth in Transition	159
<i>Иванка Петрова</i> (София), Доверие на работното място през постсоциализма	161
<i>Иванка Петрова</i> , Поверење на радном месту током постсоцијализма	170
<i>Ivanka Petrova</i> , Trust on the Work Place Through the Post-Socialism	171
<i>Ана Лулева</i> (София), Памет и забрава за социализма в биографичните разкази	173
<i>Ана Лулева</i> , Памћење и заборав социјализма у биографским причама	184
<i>Ana Luleva</i> , Memory of the Communism and Auto/biographical Narration	184
<i>Мирослава Лукић-Крстановић</i> (Београд), Политика трубаства – фолклор у простору националне моћи	187

<i>Мирослава Лукич-Кръстанович</i> , Политиката на групите за духовна музика – фолклор в пространството на националната мощ	203
<i>Miroslava Lukić-Krstanović</i> , Trumpet Politics: Folklore in the Space of National Power	203
<i>Љиљана Гавриловић</i> (Београд), Право на раѓање и идеја родне равноправности	207
<i>Лиљана Гаврилович</i> , Правото на раждане и идеята за полова (gender) равноправност – от традицията до прехода	221
<i>Ljiljana Gavrilović</i> , A Right to Give Birth: Idea of Gender Equality from Tradition to Transition	222
<i>Соња Ризоска Јовановска</i> (Прилеп/Скопје), Положбата на жените во Република Македонија во постсоцијалистичкиот период	225
<i>Соња Ризоска Јовановска</i> , Положај жене у Македонији у постсоцијалистичком периоду	235
<i>Соня Ризоска-Ѓовановска</i> , Положението на жените в Македония през постсоцијалистическиот период	237
<i>Sonja Rizoska Jovanovska</i> , The Position of the Woman in R. Macedonia in the Post Socialistic Period	237
<i>Светла Богданова</i> (София), Положението на децата в семејствата на безработни	239
<i>Светла Богданова</i> , Положај деца у породицама незапослених	251
<i>Svetla Bogdanova</i> , The Situation of the Children in Families of Unemployed	252
<i>Александра Павићевић</i> (Београд), „Слобода од родителџа“ – Живот савремене омладине у Србији у светлу процеса демократизације друштва	255
<i>Александра Павичевич</i> , „Свобода“ от родителите – Животът на съвременната младеж в Сърбия в светлината на процесите на демократизация на обществото	265
<i>Aleksandra Pavićević</i> , „Liberation“ from Parents: the Contemporary Serbian Youths in Process of the Society Democratization	266
<i>Јадранка Ђорђевић</i> (Београд), Интернет комуникација и брачно посредовање	267
<i>Јадранка Ѓордџевич</i> , Интернет-общуване и брачно посредничество	276
<i>Jadranka Djordjević</i> , Virtual Matchmaking	277
<i>Драгана Антонијевић</i> (Београд), Антрополошки приступ модерним облицима фолклорне комуникације: графити и формулативне SMS и имејл поруке	279

<i>Драгана Антониевич</i> , Антропологично въведение към модерните форми на фолклорната комуникация: графити, стандартизирани sms-съобщения и електронни послания	295
<i>Dragana Antonijević</i> , Anthropological Approach to Modern Forms of Folklore Communication: Graffiti, Formative SMS and E-mail Messages	296
<i>Бојан Жикић</i> (Београд), Антрополошка анализа HIV-вулнерабилности и ризичног понашања у Београду	299
<i>Боян Жикич</i> , Антропологичен анализ на уязвимостта от заразяване със СПИН и на рисковото поведение в Белград	313
<i>Bojan Žikić</i> , An Anthropological Analysis of HIV/HCV: Vulnerability and Risky Behavior in Belgrade	313
<i>Љубинко Раденковић</i> (Београд), Додир са светим у народном хришћанству	315
<i>Любинко Раденкович</i> , Докосването до светостта в народното християнство	325
<i>Ljubinko Radenković</i> , In Touch with Holiness: Folk Christianity	326
<i>Станка Янева</i> (София), Сувенирите: инвестиция в спомена	329
<i>Станка Јанева</i> , Сувенири: инвестиција у успомене	343
<i>Stanka Yaneva</i> , The Souvenirs: An Investment in the Memory	343
<i>Zuzana Profantová</i> (Bratislava), Naratívna každodennst' v kontexte historických zlomov v Česku/a/Slovensku	345
<i>Зузана Профантова</i> , Наративна свакодневица у контексту историјских преврата у Чешкој (и) Словачкој	352
<i>Зузана Профантова</i> , Наративното всекидневие в контекста на историческите превратности в Чехия (и) Словакия	353
<i>Zuzana Profantova</i> , Everyday narratives in the context of historical changes in Czech (and) Slovak Republic	354
<i>Сања Златановић</i> (Београд), Пут до Токија: етнонационализам у Врању од 1999. године	357
<i>Саня Златанович</i> , Път до Токио: етнонационализмът във Враня през 1999 година	369
<i>Sanja Zlatanović</i> , A Trip to Tokyo: Ethno-Nationalism in Vranje Since 1999	370
<i>Галин Георгиев</i> (София), За опазването, показването и преживяването на фолклора	371
<i>Галин Георгиев</i> , О очувању, показивању и преживљавању фолклора	388

<i>Galin Georgiev</i> , About the Preservation, Presentation and Living of the Folklore	389
<i>Иван Борђевић</i> (Београд), Трансформација „социјалистичких“ празника у транзиционој Србији	391
<i>Иван Джорджевич</i> , Трансформација на „социјалистическите“ празници в Србија през преходни период	403
<i>Ivan Đorđević</i> , Transformation of „Socialist“ Holidays in Transitional Serbia	404
<i>Дарја Василева</i> (София), Некролозите в постсоцијалистическата преса: преход од традиција към модерност	407
<i>Дарја Василева</i> , Некролози у постсоцијалистичкој штампи: од традиције до модерности	427
<i>Darja Vasileva</i> , The Obituaries in the Post-Socialist Press. Transition from a Tradition to Modernity	427
<i>Ласта Бановић</i> (Београд), Схватање смрти у савременим читуљама	429
<i>Ласта Џжанович</i> , Представата за смъртта в съвременните поменници	446
<i>Lasta Đapović</i> , The Comprehension of Death in Contemporary Obituaries	447

Иван Ђорђевић

Етнографски институт САНУ, Београд

Трансформација „социјалистичких“¹ празника у транзиционој Србији*

Случај обележавања Дана победе над фашизмом

Циљ овог рада јесте испитивање трансформације прославе Дана победе над фашизмом у транзиционој Србији, са нарочитим акцентом на случају обележавања овог празника 2005. године. Аутор кроз овај аналитички оквир испитује начин на који се конструишу идентитети учесника у корпусу прослава, питање рецепције порука организатора скупа од стране учесника, као и утицај тих порука на преузимање одређених идентификационих пракси.

Када се говори о празницима у земљама некадашњег источног блока, неизбежна асоцијација јесу импресивне параде и демонстрација војне силе, блиставо окићене улице и колоне „задовољних“ грађана који поздрављају своје вољене вође. Оваква слика могла се видети широм тзв. комунистичког лагера, све до осамдесетих година прошлог века.

Кључне речи:

Дан победе над фашизмом, четнички покрет, идеологија, национализам, европски консензус

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији придавана је велика важност празнику о коме ће у овом раду бити реч, Дану победе над фашизмом. Низ година је 9. мај, дан када је у Другом светском рату капитулирала нацистичка Немачка, слављен на веома помпезан начин, уз неизбежну војну параду на централним београдским улицама.² Оваква пракса

¹ У питању је израз из домена вербалне економије, којим се означавају празници из периода наше недавне прошлости.

* Овај рад је резултат истраживања на пројекту: Између традиционализма и модернизације – етнолошко/антрополошке студије културних процеса у Србији, бр. 147021; који је финансиран од стране МНЗЖ РС.

² Међународни Дан победе, 9. мај, проглашен је у бившој СФРЈ за државни празник тек 1965. године. До тада се, на основу Закона из 1952. године, као државни празник обележавао 15. мај, дан када су се предале последње немачке јединице у Југославији.

трајала је све до осамдесетих година, да би, након смрти Јосипа Броза Тита, слабљење федерације али и економски разлози (параде овог типа изузетно су скупе) довели до тога да је Дан победе почео да се прославља на скромнији начин. Ипак, овом празнику је и даље придавана велика важност. Током деведесетих година, доминација националистичког дискурса у јавном животу Србије довела је до девалвације овог празника, али су баштаници некадашњег Савеза комуниста, сада организовани у Социјалистичку партију Србије, наставили да обележавају Дан победе 9. маја.

Циљ овога рада јесте испитивање начина на који се овај, некада веома важан празник трансформисао током транзиционих година у Србији, са нарочитим акцентом на случај прославе Дана победе над фашизмом у Србији 2005. године. Покушаћу да, кроз разматрање начина на који је овај дан обележен, као и кроз медијску репрезентацију догађаја, говорим о могућим значењима послатих порука, те о њиховој рецепцији од стране актера у корпусу одржаних манифестација.

Главни оквир анализе биће завршни део манифестације поводом Дана победе, организован на Равној Гори 15. маја 2005. године. Реч је о скупу први пут организованом 1990. године, у режији Српског покрета обнове, странке десне оријентације која се декларише као баштаник четничког покрета.³ Интенција организатора ове манифестације јесте рехабилитовање четника и њихове улоге у Другом светском рату, а који су у званичној историографији након рата означени као сарадници окупационих снага на тлу Србије. Основна намера заговорника преиспитивања улоге четника јесте побијање тезе о колаборационистичком и фашистичком карактеру овог покрета. Током деведесетих година скуп на Равној Гори представљао је и једно од централних опозиционих дешавања, усмерених против тадашњег председника и „комунистичког“⁴ вође Слободана Милошевића. Временом, овај скуп је прерастао у одређену врсту ритуала, чија је матрица обухватала истакнуту четничку иконографију – ножеви, ватрено оружје, дуге браде, заставе са мртвачком главом – а која је, парадоксално, добрим делом проистекла управо из комунистичке пропаганде.⁵

Последња војна парада у Београду одржана је 9. маја 1985. године, у част четрдесете годишњице победе над фашизмом. Иначе, велике војне параде одржаване су, осим наведеног дана, и поводом обележавања Међународног дана рада, 1. маја.

³ Српски покрет обнове настао је управо на крилима тежње за рехабилитацију четничког покрета, што је била и основна политичка агенда ове странке. Временом, СПО се од изразито националистичке партије све више профилисао као странка умерено десне оријентације, иако је рехабилитација четништва остала важан део партијског идентитета.

⁴ И поред формалне промене имена, Социјалистичка партија Србије и њен лидер Милошевић перципирани су као формални и суштински баштаници Савеза комуниста

⁵ Физичка експресија по којој су четници данас познати произилази углавном из слике која је о њима стварана у филмовима са ратном тематиком из шездесетих и седамдесетих година прошлог века. Пре свега, мислим на опус редитеља попут Жике Митровића („Ужичка република“) или Вељка Булајића („Битка на Неретви“). Иако је међу четницима у Другом светском рату постојао незанемарљив број оних чији су физички изглед

Међутим, 2005. године, се карактер скупа темељно изменио. Пре тога, доминантно обележје ове манифестације било је у одређеном смислу субверзивно, јер је изазивало званичну државну историографију. Међутим, током 2005. године усвојен је у Народној скупштини Републике Србије закон према коме се изједначавају права партизана и четника, чиме се овима другима први пут након Другог светског рата даје званичан легитимитет антифашистичких бораца. У складу са тим, актуелна влада је одлучила да званично и организационо, по први пут подржи манифестацију на Равној Гори, укључивши је у корпус прославе 60 година победе над фашизмом, кроз новоформираног Одбор за неговање традиције ослободилачких ратова Србије.

Предмет мога интересовања у овом контексту јесте испитивање начина на који се конструишу идентитети појединаца-учесника у овом догађају, односно питање рецепције порука организатора скупа од стране учесника, те утицај тих порука на преузимање одређених идентификационих пракси. Такође, настојаћу да утврдим на који начин данашњи контекст прославе празника реферише на питање недовољно разрешених односа из Другог светског рата, а у којој мери је условљен недавном прошлошћу.

Институционализација⁶ и антифашистички подтекст равногорског окупљања нису утицали на појавни карактер учесника. И ове године је изглед појединца који је учествовао на скупу био везан за наведену четничку иконографију и паролу. Вашарска атмосфера, велика количина хране и алкохолних пића остали су, такође, доминантна карактерна црта манифестације. Интенција организатора скупа, међутим, јесте се променила. Са једне стране, иако су организатори остали исти, њихове улоге биле су значајно другачије. Тако, сада Вук Драшковић није говорио у својству лидера Српског покрета обнове, већ као министар иностраних послова, док нпр. Драган Којадиновић није представљен као функционер странке, већ као министар културе у Влади Србије и као владин повереник за организацију догађаја на Равној Гори. Са друге стране, у складу са „државним“ карактером скупа, променила се и порука коју шаљу организатори. Уместо убичајених говора обојених националном нотом,⁷ Вук Драшковић је овог пута поручио да

одликовале дуге браде и косе, видно истакнуте каме и реденице и слично, то нипошто није била карактеристика свих припадника овог покрета. Утицај пропаганде, пре свега кроз наведене филмове, довео је до тога да се, приликом ревитализације четничког покрета крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, физичка експресија „нових“ четника практично поклапа са сликом коју су емитовали партизански филмови.

⁶ Треба имати у виду да се државна подршка скупу на Равној Гори, не односи на конкретан повод одржавања ове манифестације. Наиме, 13. маја се од деведесетих година обележавао долазак генерала Михаиловића на ову планину и проглашавање устанка против окупатора 1941. године. Поменути Одбор за неговање традиције ослободилачких ратова Србије искористио је релативну блискост датума, изместивши значење уврштавањем прославе на Равној Гори у корпус прославе Дана победе над фашизмом

⁷ Драшковићев политички заокрет од екстремног национализма према умереној десници односио се углавном на његове „београдске“ наступе, док је на Равној Гори у великој мери задржао изразиту националистичку реторику. Треба, међутим, имати у виду проевропску доследност лидера СПО-а; може се рећи да је он током година покушавао да управља

ће „Србија бити истински призната у Европи и свету тек када сама себи, без стида и срама, призна истину о генералу Михаиловићу и његовом Равногорском покрету“. Овај проевропски, космополитски и антифашистички дискурс праћен је и одговарајућом сценографијом, којом су доминирале заставе земаља победница у Другом светском рату.

Стратегија организатора очигледно тежи фиксирању идентитета учесника у један другачији дискурс од онога који је везан како за сам четнички покрет, тако и за учеснике на скупу.⁸ Уместо анахроних, милитаристички настројених Равногораца, циљ је послати другачију слику – слику проевропски оријентисаних баштиника бораца против фашизма. Са друге стране, на нивоу индивидуалних идентитета формира се једна другачија слика. Илустративан пример може бити догађај са почетка манифестације, када је један од учесника, револтиран истицањем америчке заставе поред бине, секиром срушио јарбол на коме се она налазила. Реакција других учесника на наведену ситуацију свела се на неодобравање пропраћено коментаром: „Не, аман, па 'оћеш да нас поново бомбардују!“ Такође, провејавала је сумња да су „све ово напаковали комунистички плаћеници“ и да „нам све ово није требало“. Занимљиво је на који су начин организатори решили проблем. Наиме, одмах након инцидента скинута је српска застава и уместо ње је окачена америчка, а национални стег је постављен тек приликом одржавања говора, и то разапет између британске и заставе Сједињених Држава. Дакле, на нивоу индивидуалних идентитетских пракси очигледно чини се мало вероватним преузимање космополитског и проевропског идентитета. Томе у прилог говоре и многобројне слике, мајице и слична иконографија везана за хашке оптуженике – Радована Караџића и Ратка Младића, виђена међу учесницима. Иако се може закључити да је истицање ових ликова део једног националистичког дискурса, усмереног пре свега против непосредних непријатеља у протеклим ратовима (Бошњаци, Хрвати, Албанци), тај однос истовремено имплицира и заузимање става према тзв. међународној заједници, која се перципира као непријатељ српства, односно као чувар националних интереса „Других“. Нарочито је интересантно истаћи да су ове године у трговачкој понуди била веома популарна знамења расформиране Јединице за специјалне операције (ЈСО), чије се активности везују за многа тешка кривична дела, почевши од ратних злочина, па до убиства реформског премијера Зорана Ђинђића и два покушаја атентата на лидера Српског покрета обнове Вука Драшковића. Присутни су били и учесници који су носили мајице са ликом команданта ЈСО-а Милорада Улемека Легије, као и покојног лидера Српске добровољачке гарде и хашког

истовремено и променом односа Равногораца према националном питању, у смислу идентификовања српске будућности у Европи, и променом односа домаће јавности према четничком наслеђу.

⁸ Види: Louis Althusser, *Ideology and the State Apparatuses (Notes towards an Investigation)*, Monthly Review Press, New York 1972, 170 и Иван Ђорђевић, *Улична прослава Нове године у Београду*, Гласник Етнографског института САНУ, Београд 2004, 81-90

оптуженика – Жељка Ражнатовића Аркана. Истицање оваквих инсигнија представља идеацијски антагонизам са било каквим проевропским дискурсом.

Конструкција идентитета

*Не можеш се Србом звати,
А кукати и плакати.
Равном Гором ићи даном,
А увече са Соланом!⁹*

Веома је, међутим, занимљиво промислити на који начин овај екстремни националистички дискурс кореспондира са прокламованом, доминантном антифашистичком идентификационом праксом, узевши у обзир да се та два идеацијска поља у последњих петнаест година¹⁰ међусобно снажно искључују.

Наиме, припадници неочетничког покрета базирају свој легитимитет, у великој мери, на заслугама Југословенске војске у отаџбини, генерала Драгослава Михаиловића, током Другог светског рата. Називајући Дражу „првим герилцем у окупираној Европи“, баштиници покрета позивају се на чињеницу да је у првим годинама рата британски премијер Винстон Черчил препознавао управо четнике као аутентичне савезнике,¹¹ дајући логистичку помоћ њима, а не Титовим партизанима. Као илустрација антифашистичких интенција „савремених четника“ може послужити саопштење Четничког покрета из Брчког, у коме се наводи како су припадници ове организације поводом међународног Дана борбе против фашизма 2005. године положили цвеће и запалили свеће код споменика Дражи Михаиловићу: „Без обзира што данашњи дан није званично обележен ни у Републици Српској, а ни у Босни и Херцеговини, Равногорци нису заборавили одати почаст првом герилцу поробљене Европе и највећем антифашисти са простора бивше Југославије Драгољубу Дражи Михаиловићу.“¹²

Други извор са кога савремени четнички покрет црпи легитимитет јесте међународно признање ратних заслуга генерала Михаиловића, исказано кроз доделу ордења. Као најважнија почаст наводи се Орден за заслуге који је 1948. године Михаиловићу постхумно доделио амерички председник Хари

⁹ Стихови непознатог аутора на Форуму веб-сајта www.rcp-brcko.com, Интернет странице четничког покрета из Брчког.

¹⁰ Треба напоменути да тзв. националистички дисиденти из доба СФРЈ нису повезивани са, на пример, четничким покретом, већ им је као „грех“ узиман углавном национализам. Етикете „четника“, „фашиста“ и „квинслинга“ претежно су додељиване тзв. „народним непријатељима“ – српској емиграцији избеглој након Другог светског рата. Тек у последњих петнаест година долази на домаћој сцени до наведене поларизације.

¹¹ Такав став према Михаиловићу и четницима проистекао је из односа Велике Британије према избегличкој влади, тј. једином легитимном представнику Краљевине Југославије. Дакле, идеологија постојећих покрета није била пресудна у том тренутку.

¹² Форум веб-сајта www.rcp-brcko.com, на адреси <http://www.rcp-brcko.com/forum/viewtopic.php?t=1095>

Труман.¹³ Такође, баштеници четништва истичу и одликовање Ратни крст, које је 1943. године равногорском команданту доделио вођа француског покрета отпора – Шарл Де Гол.¹⁴

Из наведених илустрација је јасно да савремени четнички покрет у себи поседује снажно учитан антифашистички идентитет, базиран на одређеним историјским чињеницама које говоре о јакој Михаиловићевој вези са савезницима.¹⁵ Са друге стране, међутим, овај дискурс карактерише и изразита националистичка нота. Наиме, пад комунизма је у целокупној источној Европи проузроковао значајне последице на пољу политике и идеологије. „Комунизам више није био референтна тачка у дефинисању политичких позиција. Ранији облици етничке, религиозне и националне идентификације поново су се појавили у источној Европи и СССР, попуњавајући насталу празнину.“¹⁶ У таквом окружењу Србија је веома брзо била преплављена многим покретима који су тежили да негирају до тада званичну историографију, аскрибујући себи доминантно национални и антикомунистички предзнак. У том смислу, ревитализација четништва била је једна од најексплоатисанијих идеја.¹⁷ Избијање ратних дејстава на територији

¹³ Вођа Равногорског покрета одликован је због спасавања више од 500 америчких авијатичара 1944. године, чије су авионе Немци оборили изнад Србије у операцији познатој под називом „Ваздушни мост“. Занимљиво је истаћи да је овај орден породици генерала Михаиловића додељен тек 2005. године, и то без претеране помпе.

¹⁴ Вељко Лалић, *Дража у 'легији заслужних'*, фељтон на веб-сајту www.pogledi.co.yu. Аутор наводи да је Де Гол том приликом истакао како „армијски генерал Драгољуб Д. Михаиловић, легендарни јунак, симбол најчистијег родољубља и највиших југословенских војничких врлина, није престао да води борбу на окупираном националном тлу“. Иначе, међу Равногорцима је годинама кружила прича о томе да су Де Гол и Дража Михаиловић заједно похађали официрску школу Сен Сир, што се не поклапа са историјским чињеницама.

¹⁵ О карактеру четничког покрета у Другом светском рату, као и о другим релеватним чињеницама везаним за односе различитих војски на територији бивше СФРЈ, види Јоцо Томасевич, *Ћетници у Другом свјетском рату*, Загреб 1979.

¹⁶ Kathryn Woodward, *Concepts of identity and difference*, in *Identity and Difference. Culture, Media and Identities* (ed.) Kathryn Woodward, SAGE, London 1997, стр. 17

¹⁷ Најважнији носиоци ове „неочетничке“ идеје били су Вук Драшковић, Војислав Шешељ и Мирко Јовић, окупљени у покрет Српска народна обнова (СНО). Средства за оснивање покрета добијена су углавном из дијаспоре, а Војислав Шешељ је добио титулу војводе приликом боравка у САД, од некадашњег високог четничког официра Момчила Ђујића. Распад СНО-а довео је до формирања нових странака: Шешељ је формирао Српски четнички покрет (касније прерастао у Српску радикалну странку), Драшковић – Српски покрет обнове, док је Јовић остао у врло брзо маргинализованој СНО. Шешељ је идеју о четништву задржао почетком деведесетих, користећи је у ратној реторици, попут говора на митингу у Малом Зворнику 1992. године: „Драга браћо четници, нарочито ви са друге стране реке Дрине, ви сте највећи јунаци. Очистићемо Босну од пагана и показаћемо им пут који води на исток, где им је и место“. Током деведесетих, Шешељ је углавном напустио четничку реторику, иако је задржао титулу војводе (која му је, ипак, накнадно одузета због сарадње са Милошевићем). Драшковић, који се такође представљао као баштеник четничког покрета, оштро се супротстављао Шешељевој политици, залажући се за мирно решење конфликта на тлу бивше СФРЈ.

бивше Југославије дало је четничком покрету додатну конотацију. Уместо чисто фолклорне улоге, каква би била очекивана у мирнодопским околностима, део баштиника ове идеологије убрзо се пронашао у различитим (пара)војним формацијама на фронту, аутоидентификујући се са четничким покретом кроз претходно помињану иконографију. Са друге стране, остале стране у сукобу су све војне формације које су ратовале на српској страни означавале искључиво као четнике. На тај начин, овом покрету је, поред историјског наслеђа, учитан и један савремени идентификацијски код – екстремни српски национализам.

Скуп на Равној Гори, одржан у част формирања четничког покрета сваког маја почевши од 1990. године, надрастао је на тај начин сопствени суштински значај. Уместо окупљања у циљу демонстрирања (замишљене) војне и политичке моћи, често гротескни ликови – са дугим брадама, шубарама и заставама са мртвачком главом слали су јавности другачију поруку, повезану са истим таквим сликама, али у много озбиљнијем окружењу – ратном.

Посматрано из локалног политичког контекста, равногорско окупљање је временом стицало једну важну конотацију. Овај скуп је крајем деведесетих постао једно од важнијих места где су се окупљали противници режима Слободана Милошевића. Иако стратешки на супротним странама, многе опозиционе партије су са релативном благонаклоношћу посматрале ову манифестацију, сматрајући је важним сегментом у политичкој борби.¹⁸ Међутим, веома је важно запазити да је антикомунизам био суштински заједнички именитељ баштиника четничког покрета окупљених на Равној Гори. Иако се добар део њих углавном слагао са националистичким и ратним пројектом, „нови“ четници заправо никада нису „опраштали“ комунистичко порекло.¹⁹

Пад Милошевића у јесен 2000. године и долазак демократских снага на власт, обесмислио је у великој мери поделу на комунисте и њихове огорчене противнике. Нестанак заједничког стратешког непријатеља комунистичке провенијенције довео је на одређени начин у „неприлику“ следбенике десничарске идеологије у Србији. Скуп на Равној Гори престао је да буде полигон за антирежимско деловање, изгубивши на тај начин много од свог симболичког значаја. Са друге стране, нова влада, следећи курс

¹⁸ Иако је већина опозиционих лидера у принципу избегавала идентификавање са четничким покретом, политички прагматизам им је налагао да се никада експлицитно не изјашњавају о скупу на Равној Гори, јер су учесници истовремено били и непријатељи Милошевићевог режима. Демократска странка, као друга најјача опозициона партија у Србији и у неколико наврата коалициони партнер СПО-а, никада није имала представника на овом скупу.

¹⁹ Занимљиво је указати на расправу вођену на форуму сајта „Четничког покрета Брчко“, где је Ратку Младићу замерено што је био лојалан Комунистичкој партији. Већина учесника се сложила да се, иако ова чињеница представља проблем, Младић „искупио“ својом борбом за „српске националне интересе“.

европских интеграција и сарадње са суседима, није желела да се доводи у везу са симболичким носиоцима ратних догађања у бившој СФРЈ. Тако је равнорско окупљање добило изван фолклорни карактер, остављајући учеснике у дубоком идеолошком процепу. Са једне стране, постигнут је прокламовани циљ – срушен је „комунистички“ лидер Милошевић; са друге стране, међутим, европске интеграције којима је тежила нова влада нису се уклапале у матрицу створену деведесетих година, чија симболичка парадигма јесте подршка Ратку Младићу и Радовану Караџићу, оптуженицима за ратне злочине.

Криза која је наступила, наизглед парадоксално, праћена је јаким успоном десничарске идеологије у Србији, уз велики пораст утицаја Цркве.²⁰ Добивши шири простор за деловање, припадници различитих десничарских покрета започели су процес реинтерпретирања званичне историографије, али је тај процес неминовно морао да се преломи кроз призму догађаја из деведесетих година. Илустративан пример онога о чему говорим јесте догађај из 2003. године, организован од стране Отачаственог покрета Образ. У најави догађаја наводи се:

У Саборној цркви у Београду, у очи Видовдана, 27. јуна 2003. године Господње, у 16 часова, одржаће се помен четворици великих Срба пострадалих за Крст Часни и Слободу Златну. Помолићемо се за рајско насеље ђенералу Милану Ђ. Недићу, ђенералу Драгољубу Михаиловићу - Чича Дражи, потпуковнику Димитрију В. Љотићу и блаженопочившем Небојши М. Крстићу, оснивачу и првом Председнику Отачаственог покрета Образ. Својим земаљским житијем и пострадањем ови србски витезови се придружише небеским војскама Христовим и ставише се под заповедништво Светом Великомученику Лазару Косовском. На тај начин они задобише Небеско Битије.²¹

Чињеница да се заједнички одаје почаст, на пример Драгољубу Михаиловићу и Димитрију Љотићу²² говори управо о новом моделирању историје, у намери да се помире идентитети базирани, са једне стране, на тековинама Другог светског рата и, са друге, на догађајима из деведесетих година. Заправо, тежи се афирмисању две кључне одреднице идентитета: припадност српском народу и антикомунистички дискурс. Моменат да се у случају Љотића и Михаиловића ради о две изразито супротстављене

²⁰ О утицају Цркве на транзиционе токове у Србији в. Мирослава Малешевић, *Православље као срж 'националног бића' посткомунистичке Србије*, у овом зборнику. Захваљујем се ауторки на љубазности да ми пре штампања уступи рукопис наведеног рада.

²¹ Преузето са веб-сајта www.obraz.org.yu

²² Током Другог светског рата водиле су се учестале борбе између покрета тзв. љотићеваца и дражиноваца. Михаиловићеви четници су Димитрија Љотића сматрали фашистом и сарадником окупатора, и у њиховој перцепцији љотићевци су представљали непријатеља, и обрнуто.

идеолошке формације, које су током рата биле и стварно сукобљене на терену, превазилази се кроз њихово симболичко сједињавање у кључу две наведене идентитетске одреднице.

Равногорски покрет, са друге стране, налази се у још деликатнијем положају. Због свог прокламованог антифашистичког карактера и позивања на пријатељство са савезницима из Другог светског рата, он није у могућности да се децидирано супротстави сада актуелном курсу европских интеграција. Ипак, њихова перцепција односа међународне заједнице према југословенској кризи, оличена у иконичком односу према „херојима“ Младићу и Караџићу, снажно их одбија од тог курса. Како помирити овај, наизглед нерешив парадокс? Одговор се можда може пронаћи у иступању, како се наводи, „угледне новинарке и великог борца за истину“ Светлане Петрушић, на „првој послератној скупштини јединственог Равногорског покрета“, одржаној у новембру 2005. године. Осврћући се на тих дана обележен Дан борбе против фашизма, Петрушићева наводи како „они славе слободу, али то је лажна слобода. Нема слободе све док колевка Европске цивилизације, Србија, не буде слободна“.

Парадокс се, дакле, разрешава тако што се очигледно потврђује припадност Србије Европи, али се истовремено проблематизује европска улога у односу на српски народ крајем двадесетог века. На тај начин се постиже легитимизација улоге четника у Другом светском рату, али се истовремено не одступа од „савременог“, изразито националистичког дискурса.

Дан(и) победе

Политички носиоци организације обележавања Дана победе над фашизмом на Равној Гори 2005. године суочавају се са сличним проблемом. Наиме, уласком у владу 2003. године, Српски покрет обнове имао је снажан императив да реализује свој дугогодишњи политички пројекат – изједначавање улоге четника и партизана у Другом светском рату. Тај циљ је, са политичке тачке гледишта, постао тешко остварљив, с обзиром на то да су се позиције СПО-а и типичног учесника скупа на Равној Гори прилично удаљиле. Док је ова странка – од изразито десничарске – временом постала партија умерених схватања, која се залаже за безуслован улазак Србије у Европску унију и НАТО, баштеници неочетништва преузимали су све екстремније националистичке ставове. Разумевајући да се, са тачке гледишта учесника скупа, не може „Равном Гором ићи даном, а увече са Соланом“, организатори су настојали да се позову на најшире схваћене заједничке именитеље идентитета – четништво и припадност породици европских народа.

На нивоу колектива, организатори су покушали да овај идентитет фиксирају, дозвољавајући да на унутрашњем нивоу скупа доминира другачија идентификациона пракса. На индивидуалном нивоу доминирала је једна врста идентификационе праксе коју можемо назвати „националистичким

пројектом“, док је, са друге стране, интенција организатора да репрезентује један другачији, космополитски идентитет. Циљ је, заправо, да се путем медијске репрезентације догађаја, у којој ће доминирати говори организатора и бина окићена заставама страних земаља, пошаље порука о демократском и проевропском карактеру скупа. Истовремено, организатор тај идентитет фиксира преговарајући са, наизглед, апсолутно антагонистичким националистичким дискурсом, позивајући се на заједничку тежњу рехабилитације четничког покрета, иако се на идеацијском нивоу реализације тих тежњи знатно разликују.

У склопу прославе Дана победе одржане су и друге манифестације у организацији поменутог одбора за неговање ослободилачких ратова Србије. Реч је о свечаној академији у београдском Центру „Сава“, као и о посетама високих државних званичника споменицима посвећеним Другом светском рату. Интересантно је напоменути да су ови догађаји добили неупоредиво мању медијску пажњу него што је то био случај са прославом на Равној Гори, иако су њима присуствовали практично сви државни функционери. Овде је реч о чињеници да ти скупови представљају релативно уобичајену праксу у контексту досадашњих прослава Дана победе, односно – да они на одређени начин репрезентују партизанску баштину и тековину народноослободилачке борбе виђене из „комунистичке“ визуре. Иако поруке државног врха ни једног тренутка то нису нагласиле, јасно је да ови скупови и полагање венаца представљају континуитет са претходним временима, док скуп на Равној Гори заправо тежи реинтерпретацији званичне истине управо „тих времена“. Премда је читаву вишедневну церемонију прославе Дана победе организовало исто владино тело, индикативна је чињеница да се на скупу на Равној Гори није појавио ниједан важан државни функционер, осим Вука Драшковића, који је тај скуп и организовао. Разлог за то лежи у чињеници да равнорско окупљање у себи имплицира велики проблем ратног наслеђа деведесетих година, чиме се коси са званично прокламованом владином политиком евроатлантских интеграција и сарадње са суседима. Ипак, велики медијски значај дат овој манифестацији говори управо, како би Грамши рекао, о „маневарском идеолошком рату“²³ на пољу интерпретације историје.

Имплицитно се, оградајући од скупа на Равној Гори својим недоласком, премијер Војислав Коштуница, међутим, поручује: „Данас, на Дан победе, потомци изражавају дубоку захвалност херојима и браниоцима отаџбине, не делећи их по знамењима под којима су бранили своју земљу и давали своје животе... У име Владе Србије, изражавам нарочито задовољство што захваљујући нашим борцима против фашизма, Србија и њени грађани чистог образа и с пуним правом поносно учествују у прослави Дана победе, који слави цео свет.“ Ова премијерова порука с једне стране, представља подршку порукама са Равне Горе о антифашистичком карактеру четничког покрета. С друге стране, он – за разлику од Равногораца – даје легитимитет и

²³ Chris Barker, *Cultural Studies, Theory and Practice*, Sage, London 2000, 61.

партизанско-комунистичкој борби (међународно признатој) и њеним тековинама.

Премијерова интенција у овом случају јесте постизање тзв. „историјског помирења“, синтагме која се у политичкој терминологији током деведесетих година користила да означи покушај превазилажења снажног антагонизма између различитих војних и политичких групација у Другом светском рату. Он свесно избегава да наброји покрете на које мисли, али имплицитно наводи једно битно обележје њиховог идентитета – етничку припадност. За разлику од екстремно десничарског става, који историју реконструише и ревалоризује у кључу *Србин – антикомуниста*, овде је на делу умеренији став који инсистира само на првом делу одреднице. Очигледна је намера да се, кроз наглашавање етничког идентитета, превазиђу унутарњи антагонизми између дубоко супротстављених идеологија и да се на тај начин преузме евентуална улога „националног помиреатеља“.

У потрази за над-идентитетом

Дуализам оличен у различитим карактерима прослава које је креирао исти организатор, представља очигледан продукт веома изражене амбиваленције идентитета, испољене на пољу идеолошких дискурса у савременој транзиционој Србији. Како наглашава Мирослава Малешевић, „тешко је уопште и замислити какав ће бити исход транзиције кроз коју ово друштво пролази када се оно истовремено опредељује и за модернизацију и за ретрадиционализацију, и за национални и за грађански принцип, истовремено и за повратак у прошлост и пут у будућност“²⁴

Поруке са оба наведена скупа упућене су заправо само једном, националистичком моделу културе, који „инсистира на симболима националног идентитета, 'повратку коренима', вери, језику, традицији и одбацивању свега што је страно из сопствених обичаја, навика и живота“.²⁵

Веома је интересантно поменути да се, поред прославе Дана победе, истог дана у центру Београда веома ангажовано прослављао и Дан Европе.²⁶ Ове манифестације уличног карактера организовале су три највеће проевропске странке на политичкој сцени Србије – ДС, ДСС и Г17 Плус, а протекле су уз учешће високих функционера ових странака али и државе. Уз звуке Бетовенове „Оде радости“ потпредседник Владе Србије Мирољуб Лабус

²⁴ М. Малешевић, *Традиција у транзицији: У потрази за 'joш старијим и лепшим' идентитетом*, Етнологија и антропологија: стање и перспективе, Зборник Етнографског института САНУ 21, Београд 2005, 233.

²⁵ М. Малешевић, *Има ли нација на планети Рибок*, Традиционално и савремено у култури Срба, Посебна издања Етнографског института САНУ 49, Београд 2003, 242.

²⁶ Дан Европе обележава се такође 9. маја. Тог датума 1950. године француски министар спољних послова Роберт Шуман представио је свој предлог уједињења производње угља и челика у Француској и Немачкој. Његов план се данас назива 'Шуманова декларација', а 9. мај се сматра зачетком процеса стварања Европске уније.

служио је грађанима „европску торту“, обележавајући тако Дан Европе. Том приликом Лабус је истакао да је ово дан две победе, „када славимо победу против фашизма и позитивну оцену Студије изводљивости“. Лабус је нагласио потребу националног консензуса за европске интеграције, јер „ово је велики пројекат модернизације земље у коме сви морамо да учествујемо“.

Истицање важности Дана Европе, који заправо представља празник којим се обележава почетак европских интеграција, може бити индикативан фактор у промишљању порука послатих са целокупног корпуса манифестација организованих од 8. до 15. маја 2005. године. Наиме, с обзиром на још увек недовољно јасан однос према улози различитих покрета током Другог светског рата, али и у много свежијој историји, те идеолошких подела које иду са тим, кључ помирења ових антагонистичких идентитета може се читати кроз покушај да се свима аскрибује нека врста над-идентитета, оличена у европском и космополитском дискурсу. Тај идентитет се, међутим, очигледно читава унутар и даље постојећег националистичког дискурса, на коме су позициониране водеће политичке странке у Србији.²⁷ У суштини, позивање на „национално помирење“ покрета из Другог светског рата много пре реферише на недостатак дисконтинуитета са недавном ратном прошлошћу, него што се односи на објективан сукоб четника и партизана. Ако се узме у обзир чињеница да је 2002. године петнаест одсто грађана Србије сматрало Радована Караџића злочинцем, док га је седамдесет пет одсто испитаника перципирало као хероја (од тога је преко педесет одсто навело да се слаже или у потпуности слаже са овом тврдњом),²⁸ јасно је да се европски консензус тешко може остварити кроз оне вредности које Европска унија захтева.²⁹

Тако организатори скупа на Равној Гори и премијер шаљу поруке о антифашистичком и европском идентитету очигледно пренебрегавајући антагонизам који се јавља при покушају хибридизовања ове идентификационе праксе са националистичким дискурсом проистеклим из деведесетих година прошлог века. Поруке послате са прославе Дана Европе говоре о тежини превазилажења ових противречности, али и о њиховој великој важности.

²⁷ Исто, 239.

²⁸ Миклош Биро, *Етноцентризам Срба у Србији пре и после 5. октобра 2000*, Етнички стереотипи, Нова српска политичка мисао, Београд 2002, 62.

²⁹ Истраживања јавног мишљења с почетка 2006. године показују да се преко шездесет одсто грађана Србије залаже за предају Ратка Младића Хагу (*Ратку Младићу одбројани дани*, дневни лист „Данас“, 24.02.2006.). Међутим, треба имати у виду да је питање из ове анкете суштински различито од упита у истраживању из 2002. године; наиме, сматрам да се перцепција о херојству ратних лидера босанских Срба није променила у значајнијој мери, већ јавно мњење, под претњом нових санкција и изолације, прагматично процењује да би изручење Младића Хагу представљало једину шансу за даље европске интеграције. У том смислу се креће и реторика политичких елита у Србији од 5. октобра 2000. године, где се акценат ставља на негативне ефекте лоше сарадње са Трибуналом у Хагу у контексту европских интеграција, а не на само процесуирање ратних злочина.

Реинтерпретација историје се стога не одвија на нивоу евентуалног решавања историјских истина, већ реферише на недавну прошлост и, у очигледном недостатку социјалног консензуса, шаље се порука великој европској породици о колективној припадности Срба.

Иван Ђорђевић

Трансформација на „социјалистическите“ празници в Сърбия през преходниј период

примерът с честването на Деня на победата над фашизма

През периода на комунистическото управление Деня на победата над фашизма е празнуван по нај-тържествен начин, като това е включвало и големи воени паради по улиците на Белград. На тази дата е придавано голямо значение не само заради победата над фашизма, но и поради факта, че тогавашната СФРЈ е представлявала символ-лен продукт на партизанската борба срещу немскиј окупатор за времето на Втората световна война. Крахът на комунистическиј режим в значителна степен намалява значението на отбелязването на този празник, който паралелно със засилването на националистическиј дискурс е „разчитан“ като един от продуктите от наследството на Титова Југославија.

Кључови думи:

традиционно, модерно,
отношения Сърбия –
Европа, идентичност,
идеологија

През 2005 г. в Сърбия по повод на шестдесетгодишнината от победата над фашизма отново бе придадено важно значение на отбелязването на този юбилей. Все пак това се случи в коренно променен контекст, с оглед на това, че државата официјално поддржаше събранието за организиране на т. нар. наследници на Југославската армија в Отечеството, известни като „четническо движение“, възприемано в публичното пространство като колаборационистко и през комунистическиј период, и днес.

Същевремено със засилването на влиянието на Европскиј сјюз върху бившите комунистически држави, Девети мај все повеќе се възприема в Сърбия и като Ден на Европа, т.е. като дата за отбелязване на началото на сътворяването на това, което ни е познато днес като Европска общност.

Целта на настоящата работа ще бъде да покаже противоречивото възприемане на отбелязването на тази дата в публичното пространство на Сърбия. От една страна, акцентът ще бъде поставен върху анализа на идеологическата реинтерпретация на резултатите от Втората световна война, а от друга – ще се фокусираме върху възприемането на Деня на Европа в контекста на изграждането на това, което би могло да бъде наречено „европейска идентичност“ на гражданите на Сърбия. Като аналитична рамка ще послужи и медийното представяне на тези събития, преди всичко в ежедневието и седмичния печат.

Ivan Djordjević

Transformation of „Socialist“ Holidays in Transitional Serbia

When somebody mentions the holidays of the countries behind „the iron curtain“, the picture of impressive parades demonstrating military force, ostentatiously decorated streets and cheerful citizens saluting their beloved leader, is the simultaneous equivalent behind our eyes. This picture was to be seen throughout the communist world up to the middle eighties. Social Federal Republic of Yugoslavia was no exception to the general communist manner. Excessively pompous attention had been devoted to the day that celebrated victory over fascism, which thus had represented the holiday of the highest importance. The prevailing role of the nationalist discourse in the public life of Serbia, which was taking charge during the nineties, initiated dethronement of the holiday, consequently celebrated only symbolically by the persistent descendants of the former Communist Party.

Key words:

Victory Day, chetnik movement, ideology, nationalism, European consensus

The aim of this paper is to elucidate the process of transformation this holiday had been submitted to during the transitional period in Serbia, with an illustration and special stress on the celebration in 2005. The public meeting organized on Ravna Gora on May 15th 2005 and the last part of the celebration of the Victory Day will be the framework of this analysis. The assembly first gathered on this place in 1990 in order to reinvestigate the Chetnik movement importance in the World War II, which was proclaimed to have been traitor by the communist historiography. Ever since 1990 the symbolic gathering has served the purpose of collective reminiscence of the Chetnik movement. For the first time, in 2005 the

meeting changed its essential character by being organized and supported by the nationalist government putting it into anti-fascist – Victory day context.

The dominating identification practice among the participants of the gathering is, as what we may conclude, so-called nationalist project, whereas, the intention of the organizers is to represent a cosmopolitan, anti-fascist identity. The organizer's aim, actually, is to send the message conveying a democratic and pro-European character of the meeting through media presenting the event. Furthermore, the organizer firms the identity mentioned negotiating with what seems to be antagonistic, the nationalist discourse, equating with the ideological core of the meeting, taking the mutual strive for Chetnik movement reanimation as legitimizing all this despite the considerable differences in perception of the project.

Meanwhile, the state conducted various celebrations of this holiday, which, however, gave legitimacy to partisan – communist (internationally recognized) fight and its heritage. This form of dualism in the intention of government to celebrate one holiday is direct consequence of what is evident in Serbia surviving transitional period: opposite but coexisting ideological discourse. What seems to prove this statement is the fact that parallel with the celebration on Ravna Gora, Belgrade was occupied celebrating Day of Europe. Emphasis on the day that represents the beginning of the European integration could be the frame of general perception of the manifestations held from May 8th to May 15th 2005. Acknowledging the existence of two main ideological fractions consequently antagonist identities, an attempt to ascribe a super-identity embodied in pro-European and cosmopolitan discourse, is likely to be seen as a solution to the ideological conflict by the government. Reinterpretation of history thus is not being executed by elucidating historical truths. Largely due to the lack of social consensus, the message of the collective Serb membership in the „grand European community“ is sent.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.7(4-664)(082)

39(4-664)(082)

316.4(4-664)(082)

316.7(497.11)"198/200"(082)

Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду / главни и одговорни уредник Драгана Радојичић ; уредник Зорица Дивац. - Београд : Етнографски институт САНУ, 2006 (Београд : Академска издања). - 447 стр. : илустр. ; 24 см. - (Зборник / Српска академија наука и уметности, Етнографски институт, ISSN 0351-1499 ; 22)

На спор. насл. стр.: Everyday Culture in Post-Socialist Period. - Радови на више језика. - Тираж 500. - Библиографија уз већину радова. - Резимеи на буг. и енгл. језику или срп. и енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 86-7587-036-1

1. Радојичић Драгана

а) Културни идентитет - Постсоцијалистичке државе - Зборници б) Свакодневни живот - Етнографска истраживања - Постсоцијалистичке државе - Зборници ц) Друштвене промене - Културни аспект - Постсоцијалистичке државе - Зборници д) Култура – Транзиција - Србија - Зборници

COBISS.SR-ID 135274764